

Ewa Bajor, 26.03.2020r., neologizmy, język polski, klasa 8

Temat: Rodzaje neologizmów

1. Co to jest neologizm?

To nowy wyraz, wyrażenie bądź zwrot, dotąd nie używany w naszym języku.

1. Jakie neologizmy wyróżniamy?

- słowotwórcze,
- znaczeniowe,
- frazeologiczne
- zapożyczenia.

2. Neologizmy słowotwórcze

To takie, które zbudowane są z części rodzimych lub początkowych elementów skrótów, np.:

- *odrzut-owiec* (od: *odrzucać*)
- *obrabi-arka* (od: *obrabiać*)
- *betoni-arka* (od: *beton*)
- *przegub-owiec* (od: *przegub*)
- *przełqđ-arka* (od: *przełqđać*)
- *jadł-o-dajnia* (od: *jadła*)
- *PeKaO*

Mogą to być także złożenia części obcych (np. *mini-*, *super-*): *miniwieża*, *minisonda*, *supergwiazda*.

Powstają od słów, które istnieją już w języku, np. czytnik od słowa czytać.

3. Neologizmy znaczeniowe

To „stare”, dobrze znane wyrazy, które (dostosowując się do rzeczywistości) nabierają nowego znaczenia.

- **Plomba** – przestała być tylko terminem stomatologicznym, oznaczającym wypełnienie dziury w zębie. Teraz oznacza także nowy dom wbudowany pomiędzy dwa już istniejące, zwykle z powodu braku miejsca.
- **Korek** – nie jest już tylko zatyczką butelki wina czy szampana. Teraz to także wielkie nagromadzenie samochodów na ulicy, utrudniające swobodny i szybki przejazd samochodów.
- **Wóz** – kiedyś był pojazdem ciągniętym przez konie. Konie-zwierzęta zostały jednak zastąpione przez konie mechaniczne, więc i wóz zaczął oznaczać po prostu samochód.
- **Oczko** – ma wiele znaczeń: zdrobienie od „oka”, mała dziurka w pończosze, tłuszcz unoszący się na powierzchni zupy, a także gra w karty.

- **Serce** – to przede wszystkim jeden z najważniejszych organów wewnętrznych, ale to słowo określa także naszą wrażliwość (gorące serce, serce jak lód, serce z kamienia, gołębie serce, zajęcze serce), życzliwość (serce na dłoni), centralna część dzwonu.

4. Neologizmy frazeologiczne

To nowatorskie połączenia starych wyrazów.

- **Wolna sobota** – dziś wszystkie soboty są już wolne, ale kiedyś trzeba było chodzić do pracy sześć dni w tygodniu. I kiedy wprowadzono soboty bez pracy – nazwano je wolnymi.
 - **Zielone światło** – W sygnalizacji świetlnej oznacza wolną drogę, możliwość swobodnego przejazdu. Słyszeliście jednak zapewne o zielonym świetle dla rolnictwa (edukacji, służby zdrowia itp.), czyli o specjalnych udogodnieniach, pierwszeństwie w realizacji czegoś.
 - **Niedzielny kierowca** – niedziela, jak nietrudno zauważyć, jest tylko raz w tygodniu. Jaki to kierowca, który wsiada do swojego samochodu tylko raz na siedem dni? Słaby, niedoświadczony, czyli niedzielny właśnie...
5. **Zapożyczenia**- wyrazy zaczerpnięte z języków obcych.
hit, komputer, sombrero, sztukateria, biżuteria, caffè latte
6. **Neologizmy artystyczne** – tworzą je pisarze, poeci, by lepiej wyrazić swe odczucia, wrażenia i przeżycia. Są one przejawem ich inwencji twórczej i nieskrępowanej wyobraźni.

Przyjrzyjmy się fragmentowi wiersza *Eliasza*, zwracając uwagę na wyrazy utworzone lub przekształcone przez poetę:

(...)

Wóz miotał w byle wieczność ognia rozprószyny,

A on patrzył w to tylko, co się w dal rozwidnia

I górując dołującą, mknął jak śród białydnia!

- *Rozprószyny* – budowa słowotwórcza tego wyrazu sugeruje, że powstał on od słowa „rozproszyc”. W słowniku istnieje jednak forma czasownikowa, a leśmianowska forma rzeczownikowa jest neologizmem.
- *Dołując* – dzisiaj wyraz ten trudno już traktować jako neologizm. Po nieudanym dniu mówimy przecież, że jesteśmy „zdołowani”. Koledze przynoszącemu złe wiadomości mówimy „nie dołuj mnie!”.
- *Białydnia* – to zestawienie dwóch znanych nam wyrazów: biały + dzień.

Proszę wydrukować i wkleić do zeszytu notatkę o rodzajach neologizmów, nauczyć się nazw i przykładów. Można zrobić tabelkę.

Materiału o neologizmach szukajcie w podręczniku „Gramatyka i stylistyka” str.38-40

W ćwiczeniówce wykonajcie zadania: 4/58 , 9/60, 12/61